

הטיפול הרפואי בבעיות כח גברא – חובה, מצוה או רשות?*

א. היש חובה ליטול תרופות?

הנה כמה פעמים הועלתה השאלה האם מי שסובל מבעיות בכח גברא ואינו יכול לקיים את חיובו כאדם נשוי אלא רק אם יקח תרופה כל פעם, האם הוא מחויב בהשתדלות זו. והנה בשו"ע אבן העזר¹ מבוארים דיני מצות חיוב עונה, וז"ל השו"ע²: עונתה כיצד, כל איש חייב בעונה כפי כחו וכפי מלאכתו וכו' וכתב בלבוש או"ח³ שלא צייתה התורה בפו"ר אלא כפי יכולת האדם, וכן בכל המצוות כתיב וחי בהן, לפי חיותו, ולא שימית עצמו בהן, לפיכך שיערו חז"ל הנהגת העונה לכל אדם לפי יכולתו וכחו ע"ש ובשו"ע באבה"ע⁴ נפסק: במה דברים אמורים במי שגופו בריא ויכול לקיים העונה הקצובה לו, אבל מי שאינו בריא אינו חייב אלא לפי מה שאומדין אותו שיכול לקיים, ושם⁵ נפסק: אסור לאדם למנוע מאשתו עונתה, ואם מנעה כדי לצערה עובר בלא תעשה דעונתה לא יגרע, ואם חלה או תשש כחו ואינו יכול לבעול ימתין ששה חודשים עד שיבריא שאין לך עונה גדולה מזו, ואח"כ או יטול ממנה רשות, או יוציא ויתן כתובה ע"ש. ונראה שכלול בלשון השו"ע הנ"ל שאסור לאדם למנוע מאשתו עונתה וכו', אף לחיובי העונה האחרים, מלבד מה שנקצב לו כפי כחו וכפי מלאכתו, המפורשים בשו"ע⁶: כל אדם חייב לפקוד את אשתו בליל טבילתה, ובשעה שהוא יוצא לדרך ע"ש והיינו ביוצא לדרך לדבר הרשות, וכמפורש בשו"ע או"ח⁷: וכן אם אשתו מניקה והוא מכיר בה שהיא משדלתו ומרצה אותו ומקשטת עצמה לפניו ע"ש. ועפ"ז נראה בנד"ד שיש לאמוד אותו כמה הוא יכול לקיים כפי

* מכון שלזינגר לחקר הרפואה ע"פ ההלכה קיים פרוייקט הלכתי-ציבורי של "רבנים משיבים" בשנים תשס"ד-תשס"ה, ראה עמ' 93-97 לעיל. הפרוייקט נחל הצלחה רבה, ורבים נעזרו על פי ההלכה הצרופה ובדרך המסורה, זכיתי גם אני להיות נטפל לעושי מצוה, ולהטות אוזן קשבת לשאלות הרבות מצד הציבור הרחב, וראיתי כי טוב להעלות על הכתב חלק מן הדברים מה שלע"ד ראוי לעלות על שולחנם של מלכים, וזה החלי בס"ד.

1. אבן העזר, סימן עד.
2. שם, סעיף א.
3. או"ח, סימן רמ.
4. אבן העזר, עד סעיף ג.
5. סעיף יא.
6. שם, סעיף ד.
7. או"ח, סימן רמ סעיף א.

כחו, ע"ז שיקח תרופה כל פעם, וכן מחוייב לקחת תרופה בכדי שיוכל לקיים חיובו בשאר הזמנים הנ"ל שחל עליו חיוב מצוות עונה. ואם חלה או תשש כחו ואף ע"י תרופות אינו יכול לבוא, באנו לדברי השו"ע⁸ הנ"ל שיש לו להמתין ששה חודשים עד שיבריא ואח"כ או יטול ממנה רשות, או יוציא ויתן כתובה. והיכן שרפואתו תהיה לאחר ששה חודשים דעת רוב הפוסקים שיש להמתין עד שיתרפא, עיין באוצה"פ⁹.

והנה יש לדון במי שיוכל לקיים חיובו רק אם יקח תרופה האם הוא מחוייב בזה, ואם אינו עושה כן עובר בלא תעשה דעונתה לא יגרע, דאנכי הרואה בשו"ת המבי"ט¹⁰ שכתב בתוך דבריו שנראה שאם לא קיים עונתה, לא לצערה, אלא מפני עסקים, לא עבר, ומדייק כן מלשון הרמב"ם שהוא לשון השו"ע הנ"ל שאם מנעה כדי לצערה עובר בל"ת דעונתה לא יגרע וכו', ומפני זה פורצים בה בנ"א ללכת בדרכים ובסחורות יותר מזמן עונה, שרוב הנשים דרכן למחול משום רווח ביתה, ולרוב הפעמים משום צניעות שותקת ואפילו שלא קיים פריה ורביה וכו' ע"ש. וממילא לכאורה י"ל דה"ה כאן שאינו רוצה לקחת תרופה מחמת שפוחד או מחמת ממון וכיו"ב, ולא משום שרוצה לצערה שלא יעבור על הל"ת. אולם עיין בשו"ת מהר"ם אלשיך¹¹ שהאריך לדחות ד"ז, וס"ל שכיון שהיא מצטערת והוא אינו חולה או אנוס עובר על הלאו, ומ"ש הרמב"ם¹² שאם עבר ומנעה כדי לצערה עובר בל"ת, דעתו על הסתם שהיא אינה מוחה בדבר, או כ"כ לאפוקי ממאי דכתיב אח"כ ואם חלה או תשש כוחו וכו', אולם בבריא והיא מצטערת ומוחה כי נד"ד, והוא מונע עונתה ודאי שעובר הוא בלי ספק ע"ש, ופשוט שלפי דבריו אף בנד"ד ודאי שעובר הוא בלי ספק על הלאו אף שהוא בגדר של חולה, משום שיש תרופה למחלתו, וממילא חייב לקחת תרופה למחלתו. וע"ע במעשה רוקח על הרמב"ם (שם) שדייק כהמבי"ט מלשון הרמב"ם הנ"ל ובספר המצוות לאוין רסב, ושוב הביא דברי שו"ת מהר"ם אלשיך הנ"ל ודן בהם, והעיר שמהטור¹³ מוכח כדבריו של המהר"ם אלשיך. אומנם מהב"י בשו"ע נראה שהבין דברים כפשוטם, ואסיק שלענין דינא טוב להחמיר היכא דאפשר ע"ש. ובכנה"ג באבה"ע¹⁴ הביא שכדעת המהר"ם אלשיך כ"כ מהר"א גאליקו ז"ל בתשובה כ"י ע"ש. ובשו"ת מחנה חיים חאבה"ע¹⁵ אחר

8. אבה"ע, עד, סעיף יא.
9. **אוצה"פ** שם דף פ ע"ב, ודף פא ע"א. [לגבי עונת זקן, ראה **לחם שמים** כתובות פ"ה מ"ו, הובא באוצה"פ שם, דף נב ע"א. -- העורך.]
10. שו"ת **מבי"ט**, ח"ג, סימן קלא.
11. שו"ת **מהר"ם אלשיך**, סימן נ.
12. רמב"ם, אישות פי"ד ה"ז.
13. טור, אבה"ע"ז סימן עו.
14. שם הגה"ט ס"ק טז.
15. ח"ב, סימן מא.

שכתב לדייק מדברי הרמב"ם בכמה מקומות שכל שלא התכוין לצערה לא עבר על לאו דלא תגרע, התקשה מהגמ' בכתובות דף מח שמוכח באומר אני בבגדי והיא בבגדה דעובר על לא תגרע, הגם שמתכוין לשם צניעות, וכתב לחדש שכל מה שעובר דוקא כשמכוין לצערה, זהו כשעושה כן לזמן מוגבל, אולם כאשר בא לבטל את האישות לעולם הן משום שהיא שנואה בעיניו, או שלא רוצה לשמש בקירוב בשר, כיון שהוא מבטל כן לעולם, אז אפילו כשלא מכוין לצער הו"ל מורד ועובר על לאו דלא תגרע וע"ש, ולא זכר מדברי שו"ת המבי"ט ומהר"ם אלשיך ועוד הנ"ל. ולפי דברי המחנה חיים (הנ"ל) יוצא בנד"ד שכאשר באופן עקרוני אינו רוצה לקחת תרופה עובר בלאו זה אף שאין כוונתו לצערה, וי"ל שאף המבי"ט הנ"ל מסכים לזה. וע"ע באוצה"פ¹⁶ שהביאו מהעמודי אש סימן כ אות כא שכתב דאינו עובר על הל"ת דלא תגרע רק כשעושה כן כדי לצערה. וע"ע שם¹⁷ שכן הביאו מהתומת ישרים סימן קכה דף נט טור ד, ועוד שם¹⁸ מהרא"ה בתחומין¹⁹ וע"ע באוצה"פ שם²⁰ מהבנין עולם²¹ שכתב (בתירוץ א') שכוונת הרמב"ם למעט אם מונע ברצונה ובהסכמתה שאינו עובר. עוד כתבו (שם) מפסקי הלכות יד דוד פי"ד מאישות אות א' שהכוונה בלא תגרע, שכשנושא אחרת ירצה לגרע עונתה של הראשונה כדי לצערה, אבל מחמת סיבה אחרת אינו עובר כיון שנפטר ברשות, אבל כשהוא בביתו והיא מצטערת ואין רצונה שיפרוש מביתו אסור לו לפרוש, ע"ש.

וראיתי בפסקי דינים רבנים²² בדברי הגרי"ש אלישיב שליט"א שהביא דברי המבי"ט ומהר"ם אלשיך הנ"ל, וכתב לדון לפ"ד המהר"ם אלשיך בדברי הרמב"ם בכה"ג שחלה ואחר ששה חודשים יוציא ויתן כתובה, שאם לא עושה כן עובר על הלאו דלא יגרע, ושוב דחה דלא עדיף לאו זה מכל לאוין שבתורה דפטריה רחמנא כשהוא אנוס, ואי משום דסמיא בידו להפקיע ממנו את החיוב הזה ע"י גט, מ"מ בזה שאינו פורק ממנו חיוב זה אכתי אין לדונו כעובר על הלאו הנ"ל ע"ש, ושם²³ כתב הגר"ש ישראלי להעיר ע"ד יבלח"ט הגרי"ש אלישיב, שאף המבי"ט לא בא להוציא אלא כשממעט עונתה, וזה בגלל עסק למסחר, אבל לא כאשר מונע ממנה כל חי אישות שהם בגדר "דברים שנשאת עליהם לכתחילה" (כלשון התוספתא

16. **אוצה"פ**, סימן עו סעיף יא, דף סא ע"א.
 17. שם, דף עח ע"ב.
 18. שם, דף עט ע"א.
 19. **תחומין א**, עמוד 9.
 20. **אוצה"פ** שם, דף עח ע"א.
 21. **בנין עולם**, סימן כה, אות טו.
 22. **פסקי דינים רבנים**, כרך יח, עמוד 7.
 23. שם, עמ' 14.

שהובאה בתוס' כתובות²⁴ והאריך, ושגם למבי"ט כונה לצערה הוא לאו דוקא, אלא כל המנעות מחיי אישות, וגם אם אינו רוצה לצערה הוא בכלל האיסור דלא יגרע, והוכיח כן מאותה אגדה שהובאה בר"ן שלהי נדרים ובראב"ד פי"ד מאישות הט"ז וכו'. ובעצם ד"ז יוצא מפורש ממקור האיסור דלא יגרע שנאמר בתורה בקשר לאמה העבריה²⁵ וכו', והוסיף עוד שלפי"ז במי שאין לו גבורת אנשים ואינו יכול לגמרי לקיים העונה, היש עוד מקום לומר שאין זה בכלל "הלא יגרע", ואם למשל יהא סמא בידו להתרפא, ודאי חייב לעשות זאת, ואם אינו מרפא עצמו ודאי עובר על לא יגרע אליבא דכו"ע, ואין בזה חולק, ובהמשך דבריו כתב שאף שאנוס רחמנא פטריה, מ"מ כל כה"ג שיש בידו לסלק האיסור ואינו מסלקו אינו בגדר אנוס כלל ועובר על לא תגרע וע"ש. ומדברי שו"ת מחנה חיים (הנ"ל) הסובר בעיקר הדבר כהמבי"ט מתבאר שכאשר מונע ממנה כל חיי אישות עובר על לא תגרע, וכדברי הגר"ש ישראלי, אולם בכה"ג שהוא אנוס, עולה מדבריו שאינו עובר על הלאו, וכדברי יבלח"ט הגרי"ש אלישיב, ושם²⁶ חזר הגרי"ש אלישיב לקיים דבריו, ושם²⁷ חזר הגר"ש ישראלי לקיים דבריו, ושם²⁸ חזר יבלח"ט הגרי"ש אלישיב לקיים דבריו, וע"ע שם²⁹ בדברי מרן הראשון לציון שליט"א, ובדבריו בשו"ת יביע אומר³⁰ ובאוצה"פ³¹.

וראיתי עוד בספר היקר משכן ישראל³² שכתב שאף למבי"ט הנ"ל שאין לאו כשלא התכוין לצערה, מ"מ איסורא איכא עכ"פ, שהרי הרמב"ם פתח "אסור לאדם למנוע אשתו מעונתה" וכו', וכן מבואר ממה שנפסק ברמב"ם ושו"ע: "אין האיש רשאי לצאת לסחורה או לצורך דבר אחר בענין שמבטל מעונתו המוטלת עליו אלא ברשות אשתו"³³ וע"ש. וראיתי באוצה"פ שם³⁴ מהראי"ה בתשובתו בתחומין³⁵ שכתב שאינו עובר על ועונתה לא יגרע בפורש משום חסידות, מכיון שאין כונתו לצערה וכו', וכשהיה ידוע שהיא מקפדת קשה להחמיר חומרא שהיא קולא, דעכ"פ איסור דרבנן איכא ומניעת שלום בית, וכתבו ע"ז באוצה"פ (שם) שיתכן שלזה כיון בקרית ספר על הרמב"ם (שם) שיש במצווה זו של לא יגרע

24. תוס' כתובות, דף מה ד"ה ראב"י.

25. שמות כא, י.

26. שם, עמ' 20.

27. שם, עמ' 25.

28. שם, עמ' 27.

29. שם, עמ' 11.

30. שו"ת יביע אומר, ח"ה חאבה"ע, סימן יד אות ב.

31. אוצה"פ, סימן עו דף פ"א ע"ב.

32. משכן ישראל, ח"ב, עמודים טו יז.

33. אישות יד, ב. אבה"ע עו, ה.

34. אוצה"פ שם, עמ' עח.

35. תחומין א, עמוד 9.

תקנות וסייגים שמדברי סופרים ע"ש, ואכן גם הנצי"ב, בברכת הנצי"ב על המכילתא³⁶ כתב שאף כאשר אינו עובר על הלאו כשאין כונתו לצערה, מ"מ עובר על איסור מדרבנן, שכן אין אשתו כשבויה אצלו למנוע תענוגיה שהרי אינה יכולה לספק רצונה ממקום אחר ע"ש, וכן מסתבר לע"ד שהרי אף בשו"ת המבי"ט הנ"ל גופיה כתב שרבים פורצים בה בנ"א ללכת בדרכים ובסחורות יותר מזמן עונה, שרוב הנשים דרכן למחול משום רווח ביתה ולרוב הפעמים משום צניעות שותקת ע"ש והרי לדבריו כ"ז שלא התכוין לצערה אינו עובר על הלאו אף ללא מחילה, אלא נראה דללא מחילה אף היכן שאין לאו איסורא דרבנן מיהא יש, אולם מכאן יש לדחות ולומר דאף שאין איסור, מ"מ ללא מחילה כאשר מונע עונתה יש ביטול שלום בית, ועכ"פ מבואר באחרונים הנ"ל דאיסור דרבנן עכ"פ יש ודו"ק.

העולה מכ"ז לנד"ד שאדם נשוי הסובל מבעיות של כח גברא, אולם יכול לקיים עונתו ע"י תרופה – מחוייב הוא בזה. ויש לאמוד אותו כמה הוא יכול כפי כחו עי"ז שיקח תרופה כל פעם, וכן מחוייב לקחת תרופה בכדי שיוכל לקיים חיובו בשאר הזמנים בהם חל עליו חיוב מצות עונה. ואם אינו עושה כן לעולם או מדי פעם, יש בזה דעות בפוסקים אם עובר בכה"ג על הלאו דלא יגרע, אבל איסור יש לכו"ע, אא"כ מוחלת וככל המבואר.

ב. כמה מחוייבים להוציא עבור תרופה זו

והנה תרופה זו עולה כמה עשרות שקלים למנה אחת, ורוב הכסף אינו ממומן ע"י קופ"ח. הרבה מהשואלים העלו על נס את בעיית הכסף, ואכן יש לדון כמה כסף מחוייבים להוציא בכדי לקיים את חיובם זה, בפרט שהרבה פעמים צריך כל פעם לקחת תרופה יקרה זו. ואנכי הרואה בעזר מקודש באבה"ע³⁷ שכתב אודות מלמדים הנוסעים חוץ לעירם ללמד ולהתפרנס שכתב בתוך דבריו וז"ל: ...גם יש זכות אודות מלמדים כנ"ל כמה שלפעמים אי אפשר לשוב לביתם ע"י אחריות הדרך וכו', וגם להוציא סך מרובה אינו מוטל כ"כ כהגבול שבאו"ח סימן תרנו, ולגבי עונה לא יגרע לא שייך, כי במצות לא תעשה חייב להוציא כל יש לו, בזה בטוחים על שמוחלת ונתנה רשות להדיא, ולגבי פו"ר, מ"ע מועיל מה שאין מוטל לבזבז יותר מחומש וכו' ע"ש, אולם לפי מה שהתבאר, בנד"ד יש ספק אם עובר על הלאו בכה"ג, מכיון שלא מתכוין לצערה, זאת ועוד דגם למ"ד שעובר אף בכה"ג שלא מתכוין לצערה, מ"מ בנד"ד הוא עובר בשב ואל תעשה, וכתב בפמ"ג

36. שמות כא, י, הובא באנציקלופדיה הלכתית רפואית, ח"ד עמוד 15, ובמהדורה החדשה בכרך' עמ' 629 בהע' 119.

37. אבה"ע, סימן עו סעיף ה.

או"ח³⁸ שכאשר עובר על ל"ת בשוא"ת י"ל שאינו מחוייב לבזבז הון רב ע"ש, וכ"כ בשו"ת חות יאיר³⁹ ובחידושי החת"ס על השו"ע (שם) ובגליון מהרש"א⁴⁰ ובפתחי תשובה⁴¹. וע"ע בחידושי הגרעק"א ביו"ד (שם) שהעיר מהריב"ש⁴² דאינו מחלק בזה וע"ע בספר בית השואבה⁴³ שג"כ העיר כן, ועיין למהרש"ם בדעת תורה⁴⁴ ובספר טל תורה להגר"מ אריק⁴⁵, ובאורן בשד"ח⁴⁶ ועוד. ובנד"ד דבלא"ה י"א שאינו עובר בלאו בכה"ג מכיון שאינו מכיון לצערה, ונוסף לזה שאף לסוברים שעובר בלאו אף בכה"ג, מ"מ עובר הוא בשוא"ת, נראה, שאינו מחוייב להוציא כל ממונו ע"ז.

אולם עדיין יש לדון בכל זאת עד כמה הוא מחוייב להוציא ממון על זה. והנה לגבי מצות עשה כתב הרמ"א בשו"ע⁴⁷ בזה"ל: ומי שאין לו אתרוג או שאר מצוה עוברת אין צריך לבזבז עליה הון רב, וכמו שאמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש אפילו מצוה עוברת. ומקור הדברים הם מדברי הרא"ש ורבינו ירוחם שהובאו בב"י (שם), והוסיף בב"י מרבינו ירוחם הנ"ל דמ"מ בעישור נכסיו חייב לקנותו, וכתב ע"ז הב"י שלא ידע מנין לו ע"ש, וכתב בא"ר (שם) שכמדומה לא סיימו קמיה מה שסיים רי"ז ז"ל, והעישור כמו שפירשתי בצדקה, פירוש כמו בצדקה מחוייב ליתן מעשר, וחומש נאמר על המבזבז וכו' ע"ש, וכ"כ בספר בית השואבה⁴⁸ ושכן עיקר לדינא ע"ש. אולם עיין בביאור הלכה⁴⁹ שכתב לבאר את קושיתו של הב"י דאף שהון רב מסתברא דאין אנו חייבים וכו', עכ"פ אולי ביותר מזה יש חיוב חמישית או שישית וכדומה, ואין אנו יכולים ללמוד מצדקה וכו' דשם הוא מצוה שאינה עוברת וכו'. ובדוחק יש ליישב את דברי רבינו ירוחם דכוננו דמעשר בודאי חייב להוציא על מצוה דעכ"פ לא גרע משם וכו', ואפשר דחייב להוציא אף ביותר מזה ע"ש וכ"כ להלכה במ"ב (שם) דמ"מ חייב להוציא עכ"פ עישור נכסיו לזה, ושנה ראשונה מן הקרן, מכאן ואילך מן הריוח, ובמצוה עוברת אפשר שחייב להוציא עד חומש מנכסיו ע"ש.

38. סימן תרנו, א"א סק"ח.

39. שו"ת חות יאיר, סימן קלט.

40. ביו"ד סימן קנו.

41. פתחי תשובה, שם סק"ד.

42. ריב"ש, סימן שפז.

43. בית השואבה, דיני הידור מצוה, הלכה כא.

44. דעת תורה, באור"ח, סימן תרנ"ז.

45. טל תורה, ברכות כ, א.

46. מערכת הל' כלל קז.

47. שו"ע, סימן תרנו.

48. בית השואבה, דיני הידור מצוה, הלכה יח.

49. שם, בר"ה יותר.

ויש להוסיף עוד שמסקנת הביאור הלכה⁵⁰ שמי שיש לו רק חמש סלעים וכיו"ב ומתפרנס ממלאכתו ולא יגרע פרנסתו במה שיוציא זה על המצוה, וכן להיפך לא יתחזק מצבו במה שלא יוציא, לא שייך בו מה שאמרו המבזבז לא יבזבו יותר מחומש, רק שאינו מחוייב לחזור על הפתחים בשביל מצות תפילין וציצית וכו', אבל אם יש לו כדי לקנות תפילין וציצית וכה"ג בודאי דלא נחשב זה כהון רב, וציין ג"כ לספרו אהבת חסד ח"ב⁵¹ ועוד האריך לדון אם מחוייבים לחזור על הפתחים כדי לקיים מ"ע וע"ש. וע"ע בשו"ת צבי תפארת⁵². (ועיין במה שהאריך בספר בית השואבה⁵³ ע"ש), ועיין בשו"ת חזון עובדיה⁵⁴, וכתב בחזו"ע⁵⁵ שהדבר ברור שאדם חולה שנפל למשכב ורוצה לרפאות עצמו בממונו אפילו ביותר מחומש רשאי לעשות כל טצדקי לרפאות עצמו, ואין שום מניעה מצד ההלכה לעכב עליו לבל יעשה כן, ואפילו ירצה לתת כל הון ביתו כדי שיהיה בריא ושלם, רשאי לעשות כן, דבל תשחית דגופיה עדיף, וכמו שאמרו בשבת⁵⁶ וכבר כתב הרמב"ם⁵⁷ שהיות הגוף בריא ושלם הוא מדרכי ה', שהרי אי אפשר שיבין בתורה ושידע דבר מידיעת הבורא והוא חולה וכו' ע"ש, וכיו"ב ראיתי בקונטרס ופקדת נוך⁵⁸ לגבי לשאת אשה. וע"ע שם⁵⁹ לגבי קיום פו"ר ע"י טיפולים וע"ש, ומסתבר שאף בנד"ד שיש לו בעיות בכוח גברא, יכול לרפאות עצמו בממונו אף ביותר מחומש, אולם לאידך גיסא נראה שאין אנו יכולים לחייבו בזה אלא כפי מה שמחוייב להוציא עבור קיום מצוה ודו"ק.

ועפ"ז יש לראות האם כן הוא ג"כ בנד"ד לגבי חיוב קיום מצות עונה, די"ל דכאן זה שונה דהרי בשו"ת המבי"ט (הנ"ל) כתב שכאשר אינו מגרע את העונה אינו מקיים מצוה מן התורה, שהעונה היא לקיים מצות פריה ורביה, וכשקיים פו"ר יכול למנוע אפילו העונה הקצובה ברשות אשתו וכו' ע"ש, וכ"כ בספר חיי אדם⁶⁰ שלא מצינו שהעונה תהיה מ"ע, וכ"כ הרמב"ם ריש הלכות אישות, ובפי"ד שם, וכ"כ הסמ"ג לאוין פא והיראים⁶¹ והחינוך⁶²

50. שם בד"ה אפילו.

51. אהבת חסד ח"ב, פ"כ אות ג.

52. שו"ת צבי תפארת, סימן נד.

53. דיני הידור מצוה הלכה יד, טו, יז.

54. שו"ת חזון עובדיה, ח"א סימן ד.

55. שם, עמוד נא.

56. קבט: וקמ.

57. בריש פ"ד מהלכות דעות.

58. ופקדת נוך, הלכות פו"ר הלכה יד, הערה כד.

59. הלכה טז, ובהערה כח.

60. חיי אדם, כלל קמז, בנשמת אדם אות א.

61. סימן קצא, וביראים השלם סימן קיז.

62. מצוה מו.

שהיא מצות ל"ת דעונתה לא יגרע ע"ש. וע"ע באוצה"פ באבה"ע⁶³ שהוסיפו שגם בבה"ג מנאה כלאו, אולם בספה"מ לרס"ג עשה ע-עב, כתב שארה כסותה ועונתה בעודנה, ובביאור הרי"פ פערלא שם כתב דכ"כ באזהרות להר"י אלברגלוני, ובאזהרות אתה הנחלת מנאה כמצות עשה ולא תעשה, ובסמ"ק סימן רפה כתב לשמח את אשתו כדכתיב ושמח את אשתו אשר לקח, ויש בעשה זו לאו שנאמר ועונתה לא יגרע וכו', והובא בחרדים מ"ע מה"ת התלויות בראש הגויה פ"ז, ובפירוש ר"ח פסחים ע"ב ב, כתב דמצות עונה נלמד מפסוק⁶⁴ שנאמר שובו לכם לאהליכם, ובב"י סימן קנד כתב בשם תשובות הרשב"א בטוענת שאינו יכול (לבעול) וכו', ועוד שהוא עובר על מ"ע וכו', וע"ע מ"ש בזה בפסקי דינים רבניים הנ"ל⁶⁵ וע"ש. וא"כ י"ל דלדעת הני אשלי רברבי דס"ל שאין העונה מצות עשה אלא לא תעשה, ועל הל"ת אינו עובר לדעת רבים אלא רק במתכוין לצערה, ומצות עשה אין כאן, אינו מחוייב להוציא ממון ע"ז כבשאר מצות עשה.

אולם נראה שמכיון שלדעת המהר"ם אלשיך ועוד רבים שעמו, עובר על הלאו דלא תגרע גם כאשר אינו מתכוין לצערה, ומסתבר לדעתם שאף אם נאמר שאינו מחוייב למסור כל ממונו מכיון דהו"ל לאו בשב ואל תעשה, מ"מ בודאי דלא גרע ממצות עשה שיש להוציא לכל הפחות עשירית, וכן מתבאר מדברי השד"ח⁶⁶ דכל הסוברים שבלא תעשה כשהוא בשב ואל תעשה אין חיוב למסור כל ממונו, מ"מ לא גרע ממ"ע ע"ש. ושור"ר שכן עולה ג"כ מדברי הפמ"ג באו"ח⁶⁷ בספיקו גבי ל"ת דרבנן דפשיט"ל דעכ"פ הו"ל כמ"ע ע"ש, ואף לדעת המבי"ט ודעימיה שאינו עובר על הלאו אלא רק כשמתכוין לצערה, נראה שמודים בזה, שהרי אסור לאדם למנוע מאשתו עונתה, ואף המבי"ט מודה דעכ"פ איסורא איכא, וכמו שהתבאר לעיל, והרי לדעת הרבה פוסקים אף בל"ת דרבנן יש למסור כל ממונו ולא לעבור ע"ז. עיין בפמ"ג בפתחי תשובה ביו"ד⁶⁸ ובשד"ח⁶⁹ ובדעת תורה למהרש"ם או"ח⁷⁰ ובספר טל תורה להגר"מ אריק בברכות⁷¹ ועוד. ואף שבל"ת דאורייתא בשוא"ת, רבים ושלמים ס"ל שאין למסור ממונו, וא"כ כ"ש בל"ת דרבנן כשהוא בשוא"ת שאין למסור כל ממונו, וכן מתבאר בשד"ח (שם), מ"מ

63. סימן עו סעיף יא, דף פ ע"ב.

64. דברים ה, כו.

65. עמודים 16, 22, 62, 72.

66. **שדה חמד**, מערכת הל', כלל קז בד"ה ושם.

67. סימן תרנ"ו, א"א סק"ח.

68. סימן קנו סק"ד.

69. מערכת הל', כלל קז בד"ה ולענין.

70. סימן תרנו.

71. ברכות, כ.א.

כמו שבל"ת דאורייתא כשהוא בשוא"ת לא גרע ממ"ע, וחייב לכל הפחות עשירית, ה"ה בל"ת דרבנן כשהוא בשוא"ת הדין נותן כן.

יותר ע"כ הנה בפמ"ג (הנ"ל) הסתפק אם אף בל"ת דרבנן יש למסור כל ממונו, וכתב בתוך דבריו בזה"ל: יש להסתפק בלעבור ל"ת דרבנן אם מחוייב ליתן כל הונו או חומש וכו' ע"ש, ומבואר דפשיט"ל דחומש עכ"פ מחוייב, וזהו משום דנראה דס"ל שבכל דבר מצוה אף דרבנן אם א"צ להוציא כל ממונו, יש להוציא עכ"פ כמו להוצאת מצוה המפורש ברמ"א⁷² הנ"ל אף כשהמדובר בשב ואל תעשה, וכן נראה מדברי היש"ש שהובא במג"א⁷³ דדברי הרמ"א הנ"ל קאי אף במצות דרבנן שהם בשוא"ת, שכתב דמי שחייב נדחקים א"צ להוסיף שלישי, ואפשר דאפילו המצוה עצמה א"צ לקנות דהו"ל לדידיה כהון רב, זולת נ"ח וד' כוסות וע"ש וע"ע בביאור הלכה⁷⁴ שדן אם מחוייב לחזור על הפתחים כדי לקנות תפילין ושאר מצוות, והלא קימ"ל דעל נר חנוכה וד' כוסות צריך לשאול על הפתחים אף כדי לקיימם אף שהם מצות דרבנן וכו' ועש"ב, וזהו גבי אם חייב לחזור על הפתחים, אולם בשאר מצות אף דרבנן, בפשטות אף שהם בשוא"ת חייב להוציא כבשאר מ"ע, וכנ"ל (וע"ע בשד"ח הנ"ל שדן אף גבי ל"ת דרבנן בשב ואל תעשה אם חייב למסור כל ממונו, והגם שעולה מדבריו שאפשר שכו"ע מודו שא"צ למסור כל ממונו וע"ש, חזר להיות כשאר מצוות).

זאת ועוד ראיתי בספר משכן ישראל⁷⁵ שהביא מחז"ל שקראו לעונה דבר מצוה⁷⁶ וברבינו יונה⁷⁷ כתב "וכמו שכל שאר המצוות חייב לקיימן, ג"כ מצות עונה מצוה מן התורה היא וחייב לעשותה", וכ"כ הרשב"ם⁷⁸ "עונת תשמיש מצוה היא וצערא דגופא" ועוד הביא לשונות מהפוסקים בחיוב מצות עונה, וכתב בהמשך דבריו (שם) שנראה שאף שהרמב"ם לא הביא בעונה אלא לאו דלא יגרע, נראה שאינו חולק ע"ז שיש בעונה קיום מצוה, אלא כונתו שהמצוה כאן נלמדת מכלל הלאו, היות שע"י הלאו מחוייב במעשה, וה"ז בבחינת "עשה הבא מכלל לאו שלא ימנע, אלא יקיים את האישות וכו', וכ"כ בספר האשכול⁷⁹ ובראשית חכמה⁸⁰ "שהיא מ"ע— ועונתה לא יגרע, נמצא דלכו"ע ישנה מצוה וחובה בקיום האישות, ועמש"כ באגרת בעל הקהילות יעקב: העונה היא מ"ע דאורייתא כאכילת מצה",

72. רמ"א, סימן תרנ"ו.

73. שם סק"ז.

74. ביאור הלכה, שם סוף ד"ה אפילו.

75. משכן ישראל ח"ב פרק ג.

76. עונה דבר מצוה, עירובין ק: פסחים עב: ועוד.

77. רבינו יונה, ברכות יא: ברי"ף בשם הר"י מיגש.

78. רשב"ם ב"ב קכו,ב.

79. האשכול כו, כ.

80. ראשית חכמה, שער הקדושה פט"ז.

והכונה שהתורה מחייבת בקיום הדבר כמצוה חיובית, אלא שלדעת חלק מהראשונים הדבר נלמד מכלל לאו וע"ש, וממילא נראה בנד"ד לענין הוצאת הממון נדון לכל הפחות כמ"ע ככל חוקותיו ומשפטיו, וכ"ז אמור אף במי שכבר קיים את מצות פו"ר, אולם בעדיין לא קיים מצות פו"ר בלא"ה א"צ לכ"ז שהרי מחוייב הוא בהוצאה זו מצד מ"ע דפו"ר ובקיים כבר, מלבד האמור לעיל שיש לדונו לענין הוצאת הממון לכל הפחות כמצות עשה, יש להוסיף שכאשר אשתו בת בנים יש ג"כ את המצוה דולערב אל תנח ידיך. ועלה בידינו שאדם נשוי הסובל מבעיות של כח גברא, מחוייב בכדי לקיים חיובו להוציא לכל הפחות עישור נכסיו, ושנה ראשונה מן הקרן מכאן ואילך מן הריעות, ואפשר שחייב להוציא עד חומש מנכסיו.

ג. האם מה שמרציא עבור קניית תרופה זו, זה בכלל הוצאות מצוה שחוזר אליו כל מה שהוציא

ומ"מ שנראה שמאחר שהוצאה זו היא עבור קיום מצוה הו"ל בכלל הוצאת מצוה, ומבואר בגמ' בביצה⁸¹ שכל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד ראש השנה⁸², חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יו"ט וכן הוצאת בניו לתלמוד תורה, שאם פחת פוחתין לו, ואם הוסיף מוסיפין לו, ופירש רש"י (שם): כל שעתיד להשתכר בשנה שיהא ניזון משם, קצוב לו כך וכך ישתכר בשנה זו, ויש לו להיזהר מלעשות יציאה מרובה שלא יוסיפו לו שכר למזונות אלא מה שפסקו לו, חוץ מהוצאת שבתות: אותה לא פסקו לו מה שישתכר לצרכה ומהיכן תבואה, אלא לפי מה שרגיל ממציאים לו לשעה או לאחר שעה. פותחין לו: כלומר ממציאין לו שכר מועט ע"ש. וע"ע בשטמ"ק בביצה (שם) כיו"ב בשם מורו ע"ש.

וז"ל הטור או"ח⁸³: ... ואל יאמר היאך אחסר פרנסתי כי אדרבה אם יוסיף יוסיפו לו כדתני תחלפא אבוהי דרבנאי חוזאה כל פרנסתו של אדם קצובה לו מר"ה ועד לר"ה חוץ מהוצאת שבתות ויו"ט והוצאת בניו לת"ת אם מוסיף יוסיפו לו. וכתב בפרישה (שם) דקאי גם על עשיר, והא ראייה שמביא ראייה מדתני תחליפא וכו' דקאי גם על עשיר ע"ש וע"ע בטור או"ח⁸⁴: ואיתא נמי בפסקתא⁸⁵ כל מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה עד ר"ה חוץ ממה שהוציא בשבתות וי"ט ור"ח וחולו של מועד ומה שהתינוקות מוליכין לבית רבן, אם מוסיף מוסיפין לו ואם פחת פוחתין לו, ומרן הב"י (שם)

81. ביצה טז, א.

82. כן גורס הב"ח (שם), וכן היא הגירסא בטור ועוד, ולפנינו מופיע מר"ה ועד יו"ט, וכן גורסים המהרש"א בח"א ובבבן יהודע שם.

83. סימן רמב.

84. סימן תי"ט.

85. פסיקתא דרב כהנא פסקא כח ולקחתם לכם.

הביא שכ"כ הרוקח סימן טז וסימן רכח ונראה דעל שכר המלמד קאמר וכו' והא דבגמ' לא קתני הוצאות ר"ח כדקתני בפסיקתא איכא למימר דבכלל יו"ט הוא, וע"ע בב"ח ובפרישה ובהגהות והערות ובמג"א ובמ"ב ושער הציון (שם) ובהגהות מהר"ב רנשבורג בביצה⁸⁶ ע"ש, וע"ע בבאר היטב⁸⁷: כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה חוץ מתשר"י, ר"ת: תלמוד תורה, שבתות, ר"ח, י"ט וע"ש. וע"ע במ"ב בשער הציון⁸⁸ שבעה"ר יש אנשים שמהפכין את הסדר ובאין עי"ז לגזל וחילול ה', והוסיף בזה עוד דברים בביאור הלכה לקמן⁸⁹, שבעה"ר הרבה אנשים עוברים ע"ז ולא ישימו לב איך להתנהג בהוצאות ביתם להרחיק דברים המיותרים, ורבים חללים הפילה הנהגה הרעה הזו שמביאה את האדם לבסוף עי"ז לידי גזל וחמס וגם לחרפה וכלימה, והרבה סיבות יש שגורמים להנהגה רעה זו וכו' וינהל הוצאות ביתו בחשבון כפי ערך הרוחתו ולא יותר, ועיין בקונטרס שפת תמים פ"ה מ"ש בזה ע"ש. ובנד"ד שזה לדבר מצוה הוא כפי הסדר הנכון, ואם הוסיף מוסיפין לו.

אולם אנכי הרואה בפירוש עיתים לבינה על ספר העיתים⁹⁰ שכתב ע"ד הגמ' בביצה הנ"ל שמשמע דדוקא הני המוזכרים בגמ' הם בכלל אם מוסיף מוסיפין לו, אבל הוצאה למצוות החיוביות הם בכלל הקצבת המזונות, ועפ"י נראה הכונה בש"ס ב"ק ט רע"ב הידור מצוה עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה עפרש"י ותוס' שאין פירושם מכוון בהלשון, ולדעתי י"ל דבאמת בכלל חיוב המצוה גם הידור מצוה כדדרשו בש"ס שבת קל"ז מזה אלי ואנוהו וכו', ובזה שיערו עד שליש, אבל אם ירצה להוסיף יותר משליש זהו משל הקב"ה שאם יוסיף מוסיפין לו חוץ ממה שנקצב לו ע"ש, וכ"כ כיו"ב בספר תורת חיים⁹¹ שעד שליש אין מוסיפים לו וע"ש, אולם עיין בשטמ"ק בביצה⁹² הנ"ל שכתב וז"ל: וכתב הריטב"א ז"ל דלאו דוקא הוצאת שבתות וי"ט, דה"ה לכל הוצאה של מצוה, אלא נקט הני דרגילי ושכיחי וכתבו בתוס' דכולן רמוזין בהאי קרא דלכו אכלו משמנים ושתו ממתקים וגו' מיירי בשבתות ויו"ט, חדות ה' היא מעוזכם, זה מגדל בניו לת"ת כדכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב, לחם חוקי, פירוש ויליף מיניה תלמוד תורה וכל דבר מצוה, אי נמי דת"ת נקרא חוק כדכתיב חוקי ומשפטיו לישראל ע"ש, ומפורש דס"ל דה"ה לכל הוצאות מצוה.

86. ביצה טז, א.

87. באר היטב, סימן רמב סק"א.

88. סימן רמב ס"ק יג.

89. ביאור הלכה סימן תקכז.

90. ספר העיתים סימן קצד אות קפ.

91. תורת חיים בב"ק ט, א.

92. ביצה טז, א.

ומ"ש (שם) דיליף מלחם חוקי ת"ת וכל דבר מצוה, נראה שהכונה דלחם חוקי היינו כל מה ששייך לחוקי הקב"ה, וכ"כ לבאר בספר הלואה מאוזנת⁹³ ובפירוש השני מפרש דלחם חוקי היינו תלמוד תורה שנקרא חוק, וס"ל דנלמד ג"כ מכאן אף שאינו בלשון הפסוק, שה"ה לכל דבר מצוה דמאי שנא. ודלא כמוש"כ בספר הלואה מאוזנת⁹⁴ דאפשר שהאי נמי פליג ודריש מחוק רק תורה ולא מצות ע"ש, דמלשון השטמ"ק שם נראה דדברי הריטב"א דס"ל דה"ה לשאר מצות זהו דבר מוסכם, ואף התוס' ס"ל כן. ומה שכתב בספר הלואה מאוזנת⁹⁵ הנ"ל שמדברי התוס' המופיעים לפנינו בביצה (שם) שלא הביאו כל מה שהביא בשמם בשטמ"ק משמע דרק אלו שנאמרו בגמ' נפקי מקראי דלעיל ולא שאר מצוות ע"ש אין דבריו נראים וילמד סתום מן המפורש בשטמ"ק בשם התוס' והרי גם בספר הנ"ל כתב שמהשטמ"ק שהביא את דברי התוס' והריטב"א בחדא מחתא משמע דס"ל להשטמ"ק דהתוס' מסכימים לדברי הריטב"א ע"ש, זאת ועוד הרי מלשון השטמ"ק נראה דאף סוף הדברים הם מדברי התוס', וא"כ יוצא לפי"ז שמפורש בדיבריהם לפירוש הראשון מהו לחם חוקי, שאף בשאר מצוות אמורים הדברים, ואף לפי הפירוש השני התבאר שה"ה לכל דבר מצוה, ומה שהריטב"א בעיקר בא לבאר זהו מדוע הוזכרו רק דברים אלו, אולם גם התוס' ס"ל כן בעיקר הדבר. וע"ע בספר שדה יצחק על ביצה (שם) דפשיט"ל דה"ה לשאר מצוות, וכתב לתרץ מדוע הוזכרו דוקא אלו משום דלא חשיב אלא דבר שהוא הוצאת מזונות וע"ש, וכ"כ הגר"ח פלאגי בעיני כל חי בביצה (שם) דהכא איירי רק במזונות ואבזירייהו, וק"ו מצוות של חסרון כיס בלי הנאה שבגלל זה יברכך ה' אלוקיך וציין לשדה יצחק הנ"ל, והובא כ"ז בספר הלואה מאוזנת (הנ"ל), והגרי"ח סופר שליט"א בהסכמתו שבתחילת הספר ציין בזה עוד לדברי הגר"ח פלאגי בספרו נפש חיים⁹⁶ וכן בספרו תנופה חיים⁹⁷ וע"ש.

ונשובה לדברי פירוש עיתים לבניה על ספר העיתים (הנ"ל) דס"ל דדוקא הני המוזכרים בגמ' הם בכלל אם מוסיף מוסיפין לו, שכתב לפרש עפי"ז את הגמ' בב"ק ט רע"ב ושאיין פירושם של רש"י ותוס' מכון בהלשון, והנה תחילה נביא לשון הגמ' שם: במערבא אמרי משמיה דרבי זירא עד שלישי משלו מכאן ואילך משל הקב"ה, ופירש רש"י⁹⁸: מה שיוסיף

93. הלואה מאוזנת פרק כג.

94. הלואה מאוזנת פכ"ג.

95. הלואה מאוזנת פכ"ג.

96. נפש חיים מערכת ה אות יא.

97. תנופה חיים פרשת שופטים אות יג.

98. רש"י ד"ה מכאן ואילך.

בהידור יותר על שלישי יפרע לו הקב"ה בחייו, וכיו"ב פירושו בתוס' שם⁹⁹: אוכל פירות בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב ע"ש. וכ"כ כיו"ב בשיטת ריב"ב בסוכה¹⁰⁰ ע"ש. והיינו שמה שעושה את המצוה וכן מה שמהדר עד שלישי לא מקבל ע"ז שכר בעוה"ז אלא בעוה"ב, אולם מה שמוסיף בהידור יותר משלישי יפרע לו הקב"ה בחייו אף בעוה"ז את הפירות, והקרן קיימת לו לעוה"ב, ואין כאן שום שייכות לענין הממון עצמו אלא לשכר המצוה אם רק בעוה"ב או גם בעוה"ז, וע"ז העיר בעיתים לבינה דאין פירושם מכוון בהלשון, והיינו דמלשון הגמ' נראה שעד שלישי זהו משלו, היינו מכספו (שלא יוחזר לו כספו), וביותר משלישי משל הקב"ה, דהיינו לא מכספו, משום שכל מה שישלם יחזיר לו הכל הקב"ה. אולם הרי בהגלות נגלות דברי הריטב"א וכאמור כן היא ג"כ דעת התוס' בביצה¹⁰¹ הנ"ל, ע"כ לפרש כפרש"י ותוס' הנ"ל. ויש להוסיף עוד דמה שרש"י ותוס' בב"ק פירשו שלא כפירוש הבינהלעיתים הנ"ל י"ל זהו משום דלא ס"ל כפי שיוצא מפירושו, ולמרות שלשון הגמ' יותר מכוון כפירושו העדיפו בזה את דוחק הלשון, ובנימוקי יוסף בב"ק (שם) פירש: עד שלישי משלו כלומר צריך להוסיף שלישי מיגיעו ודוחק את חייו כדי להדר את המצווה, מכאן ואילך משלישי ולמעלה אם זימן לו הקב"ה ממון שלא מיגיעו יוסיף, ואם לאו חייו קודמין ודיו בתוספת שלישי, וכתב הרמ"ה ז"ל מסתברא דה"ה אם העשיר מיגיעו והרי הוא יכול להוסיף יתר על שלישי ואין חייו נדחקים בכך, כמי שזימן לו הקב"ה שלא מיגיעו דמי וכו' ע"ש וברור שאין ענין דברי הגמ' הנ"ל לפי פירוש זה לנד"ד, ועיין עוד בשטמ"ק (שם) בשם הראב"ד: עד שלישי משלו פירוש בהידור מצוה עד שלישי למצוה לקנות לו לולב נאה, אם יש לו מעט או הרבה וכו' ע"ש¹⁰². וז"ב שכאשר לוקח תרופה זו עבור קיום המצווה בשבת, דהו"ל בכלל צרכי שבת¹⁰³.

ושו"ר בשו"ת משנת שכיר¹⁰⁴ שכתב שמשפירטה הגמ' משמע שדוקא אלו, אולם שאר דברי מצוה הכל נקצב ולכן שיערו עד שלישי, אולם במפתחות כתב שמצא שלא כדבריו בשטמ"ק הנ"ל. וראיתי עוד בשו"ת צבי תפארת¹⁰⁵ שכתב שכל ההוצאות של שבת ויו"ט, אף לצורך הנשמה אינם קצובים, משא"כ בשאר מצוות וע"ש, ולדברינו ה"ז כמבואר.

99. ד"ה משל הקב"ה.

100. סוכה דף טז, א. מדברי הרי"ף.

101. ביצה טז, א.

102. ועיין בביאור הלכה (סימן תרנו, בד"ה יותר) ועו"ש (בד"ה אפילו) ובספר בית השואבה (דיני הידור מצוה הלכה יב) מ"ש ע"ז.

103. עיין בשו"ע סימן רפ.

104. שו"ת משנת שכיר סימן מא.

105. שו"ת צבי תפארת סימן מד.

והנה הסתפקתי כיצד נוהגים לבקש הנחה על תשלומי הוצאת מצוה, והרי לפי מה שהתבאר כל מה שיוציא חוזר אליו, וא"כ כאשר מבקש הנחה לכאורה זהו חיסרון באמונה, ואח"כ ראיתי בספר קריינא דאיגרתא ח"ג שעמד בזה, וכתב שנראה שטעם העולם שמבקשים הנחה זהו משום שרק מה שהוא מוכרח לשלם בשביל ת"ת זה לא מהקצוב, אבל אם יכול למשל להשיג בזול מלמד זה והוא מצד נדיבות או רחמנות רוצה לההנות את המלמד וקוצב לו סכום גדול אין זה היתרון בגדר הוצאות ת"ת רק מתנה בעלמא, והכא נמי כשיודע שיכול להוריד המחיר והוא מסכים תיכף למה שדורשים אין זה כי אם נתינה מתנה יותר על מה שנדרש לצורך ת"ת ועל כיו"ב לא הובטח שיחזיר לו, ואומנם כתוב בספרים הקדושים כמדומה בשם האר"י ז"ל שהשתדל שלא להוריד הסכום, היכן שקונה דבר מצווה כאתרוג ומצה וכו', אבל זהו ענין של מדת חסידות ולא מדינא כלל, וגם הכא שמתחילה קבעו מחיר גבוה בשביל שיהא יכולים להוריד נראה שעיקר המחיר הוא מה שרוצים בסוף ואין כאן אפילו מדת חסידות וכו', גם מה שכתב השואל שכולל בזה הוצאת לימודי חול אשר מזה ודאי אפשר ואפשר להוריד, דבריו נכונים מאוד, אך מה שהוסיף שכלול בסכום זה הוצאות אש"ל, יש לדון דגם זה בכלל הוצאת בניו לת"ת כיון שא"א ללמוד תורה אלא עם אש"ל, ויש לפלפל בזה ע"ש, וע"ע בספר עלינו לשבח ויקרא¹⁰⁶ שכתב שמסתבר שהבטחת השי"ת להשיב שכר ת"ת זהו על הוצאות שלא ניתן למונעם ולא כאשר יכול לקבל הנחה, והגע בעצמך הקונה דגים לכבוד שבת בחנות זו בזול, ובמקום אחר יותר ביוקר, האם ההפרש יחשב להוצאות שבת, אולם אם עי"ז שישלם יותר יזכה הבן לקבל יותר מרבותיו או יזכה לת"ת יותר מעולה אם מוסיף מוסיפין לו ע"ש (ולא זכר מדברי הקריינא דאיגרתא הנ"ל). ולפי"ז אף בנוגע לתרופה הנ"ל בודאי שיכול לעשות השתדלות להשיג ביותר זול, או לקבל החזר יותר גדול מקופ"ח, וכל כיו"ב.

ועולה מהנ"ל שמה שמוציא בהכרח עבור קניית תרופה זו זהו בכלל הוצאות מצווה וחוזר אליו כל מה שהוציא.

מקור: אסיא פא-פב עמ' 111-124 (2008).

106. עלינו לשבח ויקרא חלק התשובות, תשובה קנ.